

SEKÜLER VE İSLAMİ AÇIDAN İYİ YÖNETİŞİM ANLAYIŞI VE BANGLADEŞ'TEKİ DURUMU

Dr. Mohammed Nurul AMİN*

(Çeviren: İbrahim İRDEM*)

Abstract: There is a consensus that good governance is significant for human resource development in any Society. In this context the World Bank, IMF, UNDP, various NGOs and numerous studies conducted by them suggest that good governance primarily relies on the institutional infrastructure. This study identifies that the existing literature on good governance consists of contributions of the above mentioned organizations but it is not enriched with the description of good governance that Islam contributes to mankind. The paper attempts to compare the existing literature on good governance with relevant examples narrated in the Holy Quran for deriving and comparing the two models of good governance. It finds that according to the Quran good governance is achievable by giving more emphasis on taqwa of the leader, his personality and skills in comparison with the institutional infrastructure. The paper also tries to depict a picture of the state of governance in Bangladesh.

Özet: Her toplumda insan kaynağının gelişiminde iyi yönetişimin önemli olduğu hususunda fikir birliği vardır. Bu çerçevede, Dünya Bankası, IMF, UNDP, çeşitli sivil toplum kuruluşları ve bunlarca yapılan birçok çalışmalar iyi yönetişimin temelde kurumsal altyapıya dayandığını ortaya koymaktadır. Bu çalışma, iyi yönetişim konusunda mevcut literatürün, yukarıda belirtilen kuruluşların çalışmalarını ihtiva ettiğini, ancak İslam'ın insanlığa sağladığı katkısı olan iyi yönetişimin tarifi ile zenginleştirilmediğini belirlemektedir. Bu makale, iyi yönetişimin iki modelini karşılaştırmak ve çıkarımda bulunmak için var olan iyi yönetişim literatürü ile Mukaddes Kuran da anlatılan uygun

* PhD, Kamu Yönetimi Uzmanı, Gazeteci, Dakka Bangladeş
(nur.boiramkha@yahoo.com)

* Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Öğrencisi
(ibrahimirdem33@gmail.com)

örnekleri kıyaslamaya çalışmaktadır. Kuran'a göre iyi yönetişimin, kurumsal alt yapıya kıyasla liderin takvası, kişiliği ve yeteneğine daha çok önem vermek suretiyle başarılabilceği ifade edilmektedir. Makale Bangladeş'teki yönetişim durumunun resmini ortaya koymaya da çalışmaktadır.

I. Giriş

Yönetişim birçok alt disipline ve dala sahip olan karmaşık bir kavramdır. Bunun sebebi ise hızla değişen ve birbirine bağımlı global çevredir. Küreselleşme diye tabir ettiğimiz mevcut dönemde hiçbir ülke modası geçmiş, yavaş, tesirsiz, pahalı ve yolsuzluğa batmış bir yönetişim sistemi ile yoluna devam etme lüksüne sahip değildir. Bununla birlikte, iyi yönetişime neden ihtiyaç olduğu hususunda birçok neden mevcuttur. Aşağıdakiler bu sebepler arasında bulunmaktadır:

- Ekonomik performansı maksimize etme ve sosyal birlikteliği güvence altına alma devletin değişen şartlara hızla uyum göstermesini, yeni fırsatlar yaratmasını ve onlardan yararlanmasını gerektirir ve böylece kaynakları daha hızlı ve esnek bir şekilde uygular;
- Çok fazla sayıda devlet kurumları ve durgunluk nedeni ile oluşan mali dengesizlikler – ve bunların faiz oranları, yatırım ve iş yaratma üzerine etkileri devletin büyüklüğüne sınırlar koymaktadır ve hükümeti daha büyük maliyetlere zorlamaktadır – kamu kaynaklarının idaresi ve tahsisi hususunda etkinlik;
- Maliyeti ve dolayısıyla özel sektörün üretkenliğini etkileyen ayrıntılı ve uygulaması zor hükümet mevzuatı giderek rekabetçi olan uluslararası pazarda gereken esnekliği kısıtlamaktadır; ve
- Demografik değişiklikler ve ekonomik ve sosyal gelişmeler toplumun hükümetlerden beklediği hizmetlere eklenmektedir, tüketiciler daha fazlasını talep etmektedir

- Müşteriler hükümetlerin ne yaptığını ve bunu nasıl yaptığını hususunda daha çok söz sahibi olmayı talep ederken, paralarının karşılığını beklemektedirler ve daha yüksek vergiler ödemekte giderek isteksizleşmektedirler (OECD, 1996: 7).

Bu kavramın dengeleme politikalarında yaşanan başarısızlıkların yaşandığı ve hükümetlerin verimlilik ve kapasitelerini iyileştirmek amacıyla yeni reçeteler geliştirdiği 1990'larda ortaya çıktığı söylenebilir. Birçok diğer anahtar uluslararası kuruluşların yanında Dünya Bankası ve UNDP ekonomik liberalleşme madalyonunun diğer yüzü olarak iyi yönetim paradigmasını öne çıkardı. Bazıları bu kavramı politikanın yeniden kazanılmış versiyonu olarak görürken (UNESCARP-2011), diğerleri ise bu kavramın otoriter yolsuzluk patolojilerinden yakınan toplumlarda (UNDP -1997) hesap verilebilirlik gibi prensipler ortaya koymasının sebebi ile gelişime yönelik yeni bir açı sunduğunu savundular (OHCHR-2007). Bazı tanımlamalar ise bu kavramı; temsilci ve hesap veren yönetim kavramı yanında, güçlü ve çoğulcu sivil toplum oluşturma ve hukukun üstünlüğünü ve adalet kurumlarına erişimi destekleme gibi demokrasiyi işleten prensiplerle sınırlandırma eğilimi göstermiştir (AUSAID-2000).

Devletin etki alanı, kamu sektörünün vatandaşların arzuları ve taleplerini karşılamadaki başarısızlığı, katı ve etkin olmayan kamu hizmetinin devamı, ve özel sektörün doğru gelişimini ve büyümesini engelleyecek elverişsiz çevre ile ilgili olarak sürekli bir kaygının varlığı oldukça açıktır.

Bu makale, iyi yönetim parametrelerini kullanarak Bangladeş'teki yönetim durumunu analiz etmeyi hedeflemektedir. Bunu yapmak için; bu makale bir yönetim sisteminin iyi veya kötü olduğuna dair bir kararın verilmesine katkı sunacak kıstaslar kadar iyi yönetim kavramının net bir tanımını da ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu makale ayrıca İslam bağlamında iyi yönetimi tanımlamaya ve analiz etmeye çalışmaktadır.

Makale aşağıdaki gibi planlanmıştır: II. Bölüm iyi yönetim kavramının tanımını ve anlamını tartışmakta; III. Bölüm iyi ve kötü yönetim

arasındaki farkları ortaya koymaya yönelik tartışmaları içermekte; IV. Bölüm iyi yönetim boyutlarına ilişkin bazı fikirleri ortaya atmakta, V. Bölüm İslam'da iyi yönetim kavramını açıklamaya çalışmakta; VI. Bölüm Bangladeş'teki yönetimin durumuna ilişkin bilgiler sunmakta ve VII. Bölüm ise Sonuç ve Öneriler kısmını oluşturmaktadır.

II. İyi Yönetişimin Tanımı ve Anlamı

İyi yönetim hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkelerde yaygınca kullanılan bir kavramdır. Bangladeş'te de bu kavramın kullanımı kavramın küresel kullanımdan farklı değildir. Hem iktidardaki hem muhalefetteki politikacılar iyi yönetimi başarıya arayışından söz ederler.

İyi yönetimin bir ihtiyaç olduğu hususunda genel bir kabul oluşmasına rağmen, terimin gerçek anlamı hususunda hâla fikir birliği bulunmamaktadır. Aşağıda sırası ile bu kavrama ilişkin farklı kişilerin verdiği tanımlar, ortak bir tanımının olmadığına ilişkin delillerdir:

..... yönetimin kalitesine yönelik bir karar (Jahan, 1992:3); insanların nasıl yönetildiği, devlet işlerinin nasıl düzenlendiği ve idare edildiği..... Hukuk ve kamu yönetimi ile ilgili olarak halkın gücü/yeteneği (Landell-Mills ve Serageddin, 1991; 304) halkın işlerini yönetmede politik gücün kullanılması, (World Bank 1989:5) ve kalkınma için bir ülkenin ekonomik ve sosyal kaynaklarının yönetiminde gücün kullanılış usulü (World Bank 1992:1), devletlerin sosyal birlikteliği ve entegrasyonu teşvik ettikleri ve nüfusun refahını sağladıkları araçları ve ülkenin ilişkilerini her seviyede yönetecek ekonomik, politik ve idari yetkilerin kullanılması (UNDP, 2002).

Yukarıdaki tanımların yorumları aşağıdakileri ortaya çıkarmaktadır:

- Yönetişimin, iktidar yetkisinin kullanılmasını ihtiva ettiği kabul edilmektedir;
- Güç veya yetkinin kullanıldığı süreç ve ne ölçüde kullanıldığı önemlidir.

- Bir toplumda politikalar, ekonomiler, yönetim ve hukuk arasındaki karşılıklı ilişkiler ve etkileşimler yönetimi anlamada en büyük öneme sahiptirler, ve
- ‘iyi’ ve ‘kalite’ gibi terimler yönetimle eşit sayılmaktadır (Khan ve Ahmad, 1997: 302).

III. İyi ve Kötü Yönetişim Arasındaki Farklılıklar

Yönetişime ilişkin arayış insanlığın tarihi kadar eskidir. Her toplum gelişmelerinin farklı dönemlerinde İslam’daki Halife tarafından takip edilen prensipleri veya Aristo gibi filozofların ‘altın anlam – golden mean’ diye tabir ettiği terimi keşfetmeye yönelik gayretler içerisine girmişlerdir. Geçmiş toplumların bu arayışları daha sonraları iyi yönetim arayışları olarak ifade edilmişlerdir. Bununla birlikte, iyi yönetim kavramının anlamı kadar kavramı belirleyen ayırt edici özellikler hususunda da fikir ayrılıkları olmuştur. Fakat, kavram üstün öneminden ötürü, doğru bir şekilde anlaşılması gerekmektedir ve bunu gerçekleştirmek için üç farklı yaklaşımdan yararlanılabilir (Khan 2002:6). Kötü (poor governance) ve iyi yönetim (poor governance) arasında kesin bir ayırım yapılabilir. Kavramın anlamı daha da açıklanabilir. İyi yönetişimin kurumlaştırılmasının yararları da ifade edilebilir.

Kötü yönetişim aşağıda sıralanan özelliklere sahiptir:

- ✓ Neyin kamu neyin özel sektöre ait olması gerektiği hususunda doğru bir ayırım yapmada başarısızdır. Dolayısıyla, özel sektör kazanımları için kamu kaynaklarının doğrudan kullanımı gelişmiştir,
- ✓ Kamu uygulamalarına yönelik öngörülebilir bir mevzuat (ya da hukuk kuralı) ortaya koymada ve hükümetin kanun ve kuralları keyfi olarak uygulamalarına engel olmada başarısızdır;
- ✓ Pazarın doğru çalışmasını engelleyici aşırı düzeyde kanun, mevzuat, lisanslama ve benzeri şartlar uygular, ve rant arayışını cesaretlendirir

- ✓ Öncelikler her zaman yanlış kamu kaynakları kullanımını yüzünden gelişmeler ile uyumsuzdur; ve,
- ✓ Karar vermede şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkeleri yoktur.

Kötü ve iyi yönetişime ilişkin özelliklerin bilinmesinde yarar vardır. Fakat, şu husus da doğru bir şekilde anlaşılmalıdır; birçok gelişmekte olan ülkenin tecrübeleri, yıllardan beri var olan kötü yönetişimin varlığının illa yönetim sistemlerinin iyileşmesine yol açması gerekmediğini göstermiştir. Dolayısıyla, kötü yönetişimin hastalıklı etkisinin üstesinden gelmek için gerçekçi ve ciddi alternatifler de araştırılmalıdır. Daha net bir ifade ile; iyi yönetişimi nelerin inşa edebileceğine ve bu yönetim uygulamasının nasıl anlamlı bir şekilde kurumsallaştırılacağına dair çok açık bir bakış açısının ortaya konması şarttır.

İyi yönetim ile bir ülkede belirli bir dönemde bir çok değişkenin aynı anda ve bir arada var olması kastedilmektedir. Bu kavram aşağıdaki hususları ifade etmektedir:

- Politik özgürlük ve demokrasi ile nitelenen açık ve çoğulcu bir toplum,
- Adil ve erişilebilir yasal ve yargısal sistemi içine alan hukukun üstünlüğü ile güçlendirilmiş bireyin haklarına yönelik anayasa ve yargı koruması,
- Bağımsız bir yargı,
- Şeffaf ve hesap verebilirliği güçlü, etkin ve etkili olan ulusal hükümetin güçlendirilmesi,
- Yolsuzlukla mücadele kurumları,
- Bilginin yayılması ve bağımsız medyanın desteklenmesi,
- Eğitim ve sağlık açısından bir bütün halinde toplumun geliştirilmesi ve,
- Kur düzeyinin dengeli bir şekilde idame ettirilmesi (DECD, 1992, Stone 1992:366).

İyi yönetişimin yukarıda ifade edilen özelliklerinden açıkça görülmektedir ki, iyi yönetim katılımcı devlet, insan hakları,

demokratikleşme ve ekonomik gelişme ile iç içedir. Bir devlet yalnızca, eğer ortak kararlar çerçevesinde yönetilir ve eğer bu ortak kararlar katılımcı bir anlayış ve süreç ile elde edildiği zaman meşru olur. Politik ve bürokratik aktörlerin hesap verebilirliği – ki bu demokrasi ve insan hakları için anahtar unsurlardır– ancak bilginin serbest dolaşımı, karar verici ve mali kurum mekanizmalarının şeffaflığı ile mümkün olabilir.

Yukarıdaki tartışmalarda da iyi yönetişimin normal bir çerçevede, kimin gündeminde nasıl yer aldığına göre farklı anlamlara gelebildiği açık bir şekilde görülmektedir. Diğer birçok ülkede olduğu gibi Bangladeş’de de, iyi yönetişim kavramı ve uygulaması Dünya Bankası tarafından desteklenmiştir ve iyi yönetişim kavramı diğer donör kurum ve kuruluşlar tarafından benimsendikten sonra değişik versiyonlara dönüşmüştür. Özünde bu kavram, kurallara ve kurumlara odaklanan, ülkenin ekonomik kaynaklarının gelişme amaçlı olarak yönetilebilmesi için istikrara ve öngörülebilirliğe vurgu yapan sade ve asgari bir yönetişim yaklaşımını ifade etmektedir. Bugüne kadar bu kavramın minimalist bir düzeyde kullanılmasının sebebi, temelde bu kavram ile kurumsal kalitenin hedeflenmesinden kaynaklanmaktadır.

IV. İyi Yönetişimin Boyutu

Dünya Bankası 2011 raporuna göre, yönetişim bir ülkede otoritenin kullanıldığı gelenekler ve kurumlardan oluşmaktadır. Yönetişim, yönetim tarafından seçilen, gözlemlenen ve değiştirilen süreç ve işlemleri; idarenin makul ve akla yatkın politikaları bulmada ve uygulamadaki kapasitesini, vatandaşların bu uygulamalara ve uygulayan kurumlara olan saygısını ve ekonomik ve sosyal kurumlar ile olan ilişkisini içerir.

Bu tanımın boyutları Dünya Bankası tarafından ifade edilen aşağıdaki kıstaslardan da öğrenilebilir:

- Söz hakkı ve hesap verilebilirlik, (bir ülkenin vatandaşının kendi hükümetini seçme sürecine katılabilmesi kadar kendini ifade edebilme hürriyetine sahip olması, dernek vakıf vb sivil toplum kuruluşlarına katılabilmesi ve özgür medyanın olması vs.)

- Siyasal istikrar ve şiddetin olmaması (devletin düzeninin bozulmaması ve kanunların bir tarafa bırakılmaması, kanunsuz işlem yapılmaması ve devletin kendi vatandaşına şiddet uygulamaması ve terörizm olmaması ihtimalleri ve yaklaşımları da buna dahildir)
- Devletin etkinliği (kaliteli kamu hizmeti anlayışı, sivil hizmetlerin kalitesi ve bu hizmetlerin politik baskılardan uzak olması, politika yapma ve uygulamada kalite ve bu politikalara ilişkin hükümetlerin verdiği sözler ve hükümetlerin güvenilirliği)
- Mevzuat kalitesi (devletin makul ve akla uygun mevzuat yapma ve uygulama yeteneği ve özel sektörün önünü açan ve destekleyici mevzuat ve düzenleme anlayışı)
- Hukukun üstünlüğü (kurumların kendine güven anlayışı, toplum kuralları çerçevesinde genel uygulamalara sadık kalmaları ve özellikle mülkiyet edinme haklarına ilişkin uygulanan anlaşmaların kalitesi, polis ve mahkemelerin kalitesi, şiddet ve suç işleme oranları)
- Yolsuzluğun kontrol altına alınması (yönetici elitlerin ve özel şahısların faydası için el koyma da dahil olmak üzere, küçük ve büyük çaplı yolsuzluklara karşı kamu gücünün kullanılarak kazanç sağlanması ve kamu gücünün şahsi çıkarlar için kullanılmasının engellenmesi anlayışı (Daniel Kaufmann vd., Eylül 2010)

Bu tanımların yönetim konusu üzerinde düşünmede faydalı bir yol sağlayacağına inanılmaktadır. Bu makalenin bir sonraki bölümünde İslam'da yer alan iyi yönetim kavramını irdelemeye çalışacağız.

V. İslam'da İyi Yönetişim Anlayışı

5.1. Halifeler Döneminde İyi Yönetişim

İslami anlayışa göre idarecilerin kişisel karakterleri iyi yönetişimin anahtarını teşkil etmektedir. Dördüncü Halife Hazreti Ali (RA) sözlerinde, önemli mevkilerde yönetici olacak kişiler için yüksek kalitede nezaket, dürüstlük, tecrübe, uyanıklık, problemleri anlama gücü,

gizliliğe riayet, hırs ve şehvetten uzak durmak vasıflarını haiz kimseler olmalıdırlar demektedir.

Hz. Ali'nin Vali Mali Alk Ashtar'a gönderdiği mektupta yazdıkları ve verdiği öğütler kaliteli bir idarecinin özetini ifade etmektedir:

- “O çalışanları ve bölge halkının en ideali olmalı ve idaresinde en yetkin ve aynı zamanda müteyyin, dürüst, sözüne güvenilir, içinde Allah korkusu olan kişilere görev vermelidir,
- O tarafsız, çevresine adalet ve eşitlik dağıtan birisi olmalı ve dedikoduculara, dalkavuklara, yolsuzluk yapanlara ve yüz karası tacirlere karşı çok dikkatli olmalıdır,
- O daima emri altındaki görevliler ile iletişim halinde kalmalı, onlarla istişare etmeli, onlara otoriter bir tavır takınmamalı ve onlara keyfi emirler vermemelidir,
- O yolsuzluğa karşı mücadele etmeli, gücünü halk üzerinde adaletsiz bir şekilde ve şeytani yollardan kullanmamalı ve gerek emri altındakiler gerekse de aile fertlerinden birinin herhangi bir kusuru karşısında sorumluluk almalıdır,
- O başkalarının üzerinde hakkı ve payı olan herhangi bir kamunun ortak malını kendine veya yakın aile ve akrabalarına tahsis etmemelidir” (Nahjul Balagha, Mohammed Abbas tarafından alıntılanmıştır).

Halife Hz. Ali'nin bu mektubu etkin bir idarenin rehberi, gerçekte de iyi yönetişimin temelini oluşturmaktadır. Burada vurgulanan, idarecilerin karakteridir.

Bu mektup, idarede olan kişilerin; sürekli olarak adaleti, sosyal eşitliği ve dürüstlüğü toplum içerisinde yayması ve kendisini insanların amiri değil, bir hizmetçisi olarak kabul etmesi, kendisinden düşük ve altta kişilere karşı olduğu kadar bütün halka da devletin güvenilir yüzü olması gerektiğini açıkça ifade etmektedir. Yöneticiler kendilerini ve yakın aile ve akrabalarını sevdikleri kadar halkın her bireyini de aynı şekilde sevmelidirler.

İslami sistem doğasında demokratik olmasından, İslam hukuna ve Sünnete dayanmasından dolayı, sistem içerisinde diktatör bir liderliğe,

otoriter bir davranışa ve tek insan ile idareye yer yoktur. Bu, İslami sistemde, yönetiminde, sabit kural halinde bir prensiptir. Sistemin doğasında insan memnuniyeti ve onların memnuniyetine yönelik uygulamalar vardır. Bu işaretler ikinci halife olan Halife Hz. Ömer'in (RA) uygulamalarında da vardı. Hz. Ömer bir vali atayacağı zaman o görev vereceği kişiye sürekli olarak; 'karşılama salonları yaptırmamasını böylece herkesin ona ulaşabileceğini, bölgede herkesin (ümmetin) iyi kalitede un bulamamasından dolayı valinin de kaliteli undan yememesini, ince (ipek) elbise giymemesini zira bu tür giyimin onu hafif bir insan yapacağını ve kendisini mağrur hissetmesinden dolayı Türk atını süremeyeceğini' tavsiye etmiştir.

Abbasi Halifesi El Memun tarafından o dönem yazılan diğer bir mektup da, İslam'da iyi yönetimin prensiplerinin neler olduğuna dair önemli bir kaynak olarak kabul edilebilir.

Bu mektup Halife El Memun'un Generali Tahir Ibn El Hüseyin'den, oğlu Abdullah Ibn Tahir'e yazılmış ve Ibn Haldun tarafından 'Mukaddime' adlı eserinde özetlenmiştir.

Bu mektupta General oğluna hikmet ve iyi davranışlarda bulunmasını nasihat etmekte, örnek bir kişiliğe sahip olmasını, bu sebeple hiçbir kral veya kumandanının onsuz yapamayacağını ifade etmektedir. Bu mektubun genel teması ise lider yöneticilerin ve onun yardımcılarının görev ve sorumluluklarının neler olduğu hususlarıdır.

Mektupta, ceza verme ve hesap verebilirlik, idarede itidal, yanlış şeylerin reddi, emri altında çalışanlar ile ilgili konusunun uzmanları ile istişare, vizyon ve geleceğe bakış, dakiklik, ihtiraslı olmadan kurtulma ve yumuşak huylu olma, emri altındaki kişi ve aile bireylerine iyi davranma, resmi işler için bir zaman çizelgesi yapılması ve gelir ve giderlerin idaresine yönelik bolca iyi yönetim ilkelerine ve idari prensiplere yer verilmektedir.

5.2. Kur'an'ı Kerim'de İyi Yönetişim

İyi yönetimin prensipleri ve değişik yönleri Kuran'da da çok net şekilde yer almaktadır.

Kur'an, Kehf suresinin 83 ile 101 inci ayetleri arasında Zülkarneyn (AS) tarafından kendi halkını ve kayıtlarda belirtildiği üzere kendisinden sonra gelecek olan nesilleri terör, Yecüc ve Mecüc diye tarif edilen şeytanın fanatik halkından kurtarmak için idame edilen iyi yönetişimin tarifini vermektedir.

Kutsal Kur'an, Zülkarneyn (AS)'in yönetişim uygulamasının üç yönü olduğunu vurgulamış ve bu yönetişim emre itaatte birlik, ortak idealde birlik; hümanist politika ve stratejilerin uygulanması; topraklarını koruma adına etkin savunma stratejileri geliştirilmesi ve topluluğun oluşturulması, bütün halkın faydasına yaklaşımların adapte edilmesi, Zülkarneyn (AS)'a halkın/topluluğun itaat etmesi; Zülkarneyn (AS)'ın Allahın elçisi olduğu hususları ile ön plana çıkmıştır. Kur'an da geçen bu örnek, İslami bir yönetimin karar vermede etkin olmasını ve adalet sağlamada tarafsız olmasını işaret etmektedir.

Bakara suresinin 40. ve onu takip eden ayetlerinde Hz. Musa (AS)'ın hikayesi anlatılmaktadır. Hz. Musa (AS)'ya ulusunun kölelikle mücadelesi ve onun Beni İsrail kabilesinin Mısır kralı (pharon/firavun)'dan özgürlüğüne kavuşturulması ve sonra onların sosyal yaşamlarını kurarak gerekli bütün disiplinlerin garanti altına alınması hususlarındaki mükemmel planlaması ile atıfta bulunmaktadır.

Bu en çok anlatılan iyi yönetişim örneği olan hikayeden çıkarılan temel dersler ise Allah'ın baskı altında kalan ve ezilen köleleri yalnızca kendisinin elçisi aracılığı ile kurtararak ödüllendirdiği; Musa (AS)'nın örnek teşkil edecek bir şekilde stratejik planının sırrını saklaması ve bu şekilde halkının köleliğine son vermesi ve böylece bütün halkın emirlerine uyması ve liderleri olan Hz. Musa (AS) ile işbirliği halinde olmaları hususlarıdır. Köleliğe son verdikten sonra, topluma tarafsız bir adalet sistemi uygulamıştır. Musa (AS) emirde birlik, yönde birlik ve sözde birlik hususlarını garanti altına almak için kardeşi Harun (AS)'a da yetki devretmiştir. Yine idari olarak halk arasında hesap verebilir ve şeffaf bir şekilde vergilendirme sistemi uygulanmıştır. Onun idareciliği ticareti, tarımı ve kendini özgürce ifade etme hususlarında halkını yaygın olarak desteklemiştir.

Beni İsrail'in en iyi şekilde Hz. Musa (AS) ve onun kardeşi Hz. Harun (AS) tarafından yönetildiği çok açıktır. Bir lider olarak Hz. Musa (AS), kerametler eşliğinde bütün halkı için gıda ve hizmetler konularında dahi düzenlemeler yapmıştır. Yine o, kendi toplumunun zayıf olan inancını ve doğruya olan sadakatini güçlendirme ve onları temizleme adına adalet sistemini uygulamak için çok çabalamıştır. Kendi kuzeni olan Karun'u vergi kaçırdığı gerekçesi ile ölüm ile cezalandıracak kadar çok adil ve tarafsız bir şekilde, hesap verebilirlik ilkesi çerçevesinde, bir vergi sistemi uygulamıştır. Hz. Musa (AS)'nın iyi yönetişimi konusunda yapılan detaylı ve derin çalışmalar, kurumlar ve kurumların alt yapısından ziyade bir liderin kişiliği ve kişinin liderlik kalite ve kapasitesinin iyi yönetişim konusunda daha belirgin bir rol oynadığını göstermektedir.

Yine Kuran'ı Kerim'in Bakara suresinin 246 ve 252'nci ayetleri, Beni İsrail kavmini kötü yönetimden ve Calut'un zulmünden kurtaran Talut (AS)'un iyi yönetişimini paylaşmaktadır. Talut (AS) kendi halkı tarafından idareci seçilmemiştir, bilakis o yüce Allah tarafından ve Beni İsrail halkının Allah'tan talebi doğrultusunda seçilmiştir. Onun devlet idaresi konusunda hiçbir tecrübesi yoktu ancak o genç ve güçlü bir fiziğe ve keskin bir zekâyâ sahipti. Talut (AS), zalim Calut'un ordusu ve onun idaresinin çok baskın ve güçlü olmasından dolayı onun zulmüne karşı ona savaş açmadan önce ordusunu sınamıştır. Calut'a karşı mücadeleyi kazandıktan sonra Talut (AS), idareyi halkını emniyet altına alma, adalet, savunma, tarım ve ticareti destekleme üzerine yüce Allah'a itaat ekseninde kurmuştur. Talut (AS), idaresi süresince, halkını emre itaatte birlik, hedefte birlik, yetkilendirilmiş güç ve kendi himayesinde bulunan aile, akraba ve halkına karşı sorumluluk bilinci ile yönetmiştir.

Kur'an'ı Kerim, Sad suresinin 18 – 26'ınci ayetleri arasında yine Davud (AS)'un adalet ve etkin karar almaya dayanan yönetimini hatırlatmaktadır. Talut (AS), Ankebut suresinin 15 ve 45 inci ayetleri arasında anlatıldığına göre Davud (AS)'un kayın pederidir ve o hem iyi bir idareci (yönetici), hem de Allah'ın elçisidir ve Davut (AS) krallığı Hz. Talut (AS)'un soyundan gelmektedir. Hz. Davud (AS) idaresi boyunca, insanlar ve doğal kaynaklar üzerinde emir ve komuta etmiş ve tarafsız ve adil bir yönetim sergilemiştir. Kuran'ı kerim ayrıca Hz. Süleyman (AS)'ın örneğine de yer vererek, onun etkin kaynak

kullanımından ve planlama yeteneğinden bahsetmiştir. Hz. Süleyman (AS)'ın bir kral olarak kişiliğini, yeteneklerini ve kabiliyetini birleştirdiğinden, hatta onun bütün canlılar ile konuşabilme özelliğine sahip olduğundan, onun yalnızca ordusuna bir komutan ve devlete bir yönetici olmayıp onun rüzgârlara dahi emir verebildiği ifade edilmiştir.

Hz. Süleyman (AS), Hz Davud (AS)'un oğludur. Babasına kıyasla Hz. Süleyman (AS)'ın gücü ve yetenekleri kapsam ve açı olarak genişletilmiştir. Onun, kendi halkının emniyeti ve hizmeti için kuşları, hayvanları, cinleri, insanları ve havayı dahi kullandığı ifade edilmiştir.

Yusuf suresinin 55 inci ayeti ve ondan sonra gelen diğer ayetlerde Kur'an'ı Kerim Yusuf (AS)'un yedi yıl süren ve Mısır dahil bütün Afrika'yı kapsayan kıtlık döneminde uyguladığı zeki stratejileri hatırlatmaktadır. Yusuf peygamber (AS), hayatı boyunca böyle bir eğitim almamasına rağmen bu dar dönemde, kendisinin etkin bir lider, idareci ve karakter olduğunu ispatlamıştır. Onun kişiliği, güçlü inancından ve iradesinden kaynaklanmaktadır. O, yönetimi döneminde doğru politika ve uygulamaları devam ettirmiş, ayrıca geleceğe yönelik planlar yapmıştır. O, ekonomiyi güçlendirmek ve etkin ekonomik stratejileri uygulamak için en büyük önemi tarım sektörüne vermiş, böylece ifade özgürlüğü ve sosyal güvenceyi emniyet altına almıştır. Hz. Yusuf ayrıca, büyük kalabalıkların hayatını ticari ve insani mekanizmalar ile kolaylaştırmıştır. Ek olarak, o uluslararası ilişkilere de önem vermiştir.

Hz. Yusuf (AS) örneği Kuran'ı Kerim de en iyi örnek olarak bildirilmiştir. Bu örnek Allah'ın seçtiği peygamberi büyük bir yönetim imkanı ile ödüllendirildiği ve bu ödülün peygamberin bütün zorluklara karşı derin sabrı, zekası, bilgisi, güçlü karakteri ve inancı yanında uzun süren bir kölelik ve hapis içeren acılarla dolu bir hayattan sonra ona bahşedildiğini belirten en pragmatik tarihsel gerçek olarak aktarılmaktadır. Alsında o, resmi ne bir okul eğitimi, ne de devlet yönetimine ilişkin önemli bir tecrübeye sahipti. Fakat onun Mısır'da bırakmış olduğu bütün öğretileri, kurumları, kurumsal yapıları hala onun kişiliğini, bakış açısını, bilgisini ve inancını baskın bir şekilde yansıtmaktadır. Hz. Yusuf (AS)'un liderliği ve planlama yeteneği hem

Mısır'ı hem bütün Afrika'yı yedi yıl süren bir ölümcül kıtlık ve ondan sonra gelen uzun açlık sürecinden kurtarmayı başarmıştır.

Kuran'ı Kerim de yer alan Muhammed Suresi dış düşmanlara karşı cesaret ve güçlü bir mücadele azmi ile savunma yapılmasının gerekliliği ile ilgilidir. Bu surede, inanca ve doğrulara saygısız ve saldırgan kişi ve topluluklara karşı kesintisiz ve sabırla mücadele etmek hususu öğretilmekte ve inançsız kalpler kınanmaktadır. Aslında, Kuran'ı Kerim'deki birçok sure son peygamber Hz. Muhammed (SAV)'e yüce Allah tarafından bütün insanlık için tasvip edilmiş ve hayatın şifresi olan İslam ile bir yönetim tesis etmede rehberlik etmektedir. Yüce Allah'ın vahiyleri ve rehberliğinden gelen ilham ile Hz. Muhammed (SAV), biricik iyi yönetim örneğini Medine'de Kuran emirlerine dayalı ve bütün insanlığa ve çağlara hitap eden sosyal ve politik bir sistem kurmuştur. Bu eşsiz örnek Halifeler ve onlardan sonra gelen idareciler tarafından da taçlandırılmıştır (Nomani, 2010, Maylisi, 2008).

İslam'ın iyi yönetişime ilişkin en önemli bölümleri tarafsız ve adil yargılamayı, merkezi kontrol ve idareyi, yetki ve sorumluluğa sahip otoriteyi, devletin sosyal refaha sahip olmasını, eşit ve adil bir vergilendirme sistemini, etkin bir savunma sistemini, önemli konulara halk içinde yer alan bütün tarafların katılım sağlamasını, sosyal güvence ve güvenlik ağını, eğitimin desteklenmesi ve yaygınlaştırılmasını, sosyal sınıf, ırk, din, dil, renk ayrımı gözetilmeksizin temel insan ihtiyaçlarının karşılanmasını, adaletin tesis edilmesini, şeffaflık ve hesap verebilirliği, faizden arındırılmış bir ekonomiyi ve bütün insanların ifade özgürlüğüne sahip olmasını içermektedir.

Hz. Muhammed (SAV) ne bir kral ne de bir devletin veya halkın idarecisi idi. Kuran'ı Kerim onu kıyamet gününe kadar bütün insanlık için ilahi bir lider olarak tanımlamıştır.

5.3. İyi Yönetişimin Seküler ve İslami Görüşleri Arasındaki Farklar

Yukarıdaki irdelemeden görüldüğü kadarı ile iyi yönetim kavramına seküler bakışta, söz hakkı ve hesap verilebilirlik, politik istikrar, devletin etkinliği, yolsuzlukla mücadele, bağımsız yargı, etkin mevzuat yapma gibi hususlar ön plana çıkarken, İslami yönetim kavramı, merkezi

komuta ve kontrol, şeffaf ve hesap verebilir yönetim için yetkinin paylaşılması, tarafsız ve adil yargılama sistemi, sosyal refah, faizsiz ekonomi, etkin savunma sistemi, katılımcı karar alma mekanizması, eğitim ve sağlığa önem verilmesi, azınlık haklarının korunması, halk arasında kanun ve disiplinin adil uygulanması, açlık ile mücadele ve etkin uluslararası ilişkiler vs. konularını ön plana çıkarmaktadır. Bununla birlikte, İslami öğretiler başka özellikler yanında, liderlik yeteneği ve liderin kişiliği hususlarının da iyi yönetim için temel belirleyiciler arasında olduğunu ifade etmektedir. Görünen o ki, inançtan kaynaklanan birkaç temel husus haricinde her iki sistemin de iyi yönetime bakışı arasında neredeyse bir fark bulunmamaktadır. İslami modelde ilahi olarak kabul edilen lider iyi yönetişimin merkezini oluşturmaktadır. İslami yönetimde yönetici, şefkatli ve gerekli disiplinler için özellikle İslami kuralları ve değerleri benimseyen etkin bir kurumlaşmaya gitmekle mükelleftir. Yine yönetici, bireylerin lideri tanıma/seçme/seçilmesinden sorumlu, faizden arındırılmış bir ekonomi oluşturma, adaletin tesis edilmesi, halkın refahının sağlanması, kanunların adil uygulanması, şeffaf bir planlamanın yapılması, hesap verilebilirliğin tesis edilmesi vb. gibi konuları kapsayan kurumlaşmaya gitmekle sorumludur. Kuran'ı Kerim'deki iyi yönetime ilişkin örneklerden görüleceği üzere mevcut bütün İslami idarecilerin arkasında yüce Allah'ın asıl yönetici, kumandan ve kontrolör olduğu açıktır (Al Quran; 3, 26). Yüce Allah yalnızca en güvenilir kişi olan peygamberini halk üzerine yönetici olarak görevlendirir ve bu sayede iyi yönetişimi sağlar. Yüce Allah halka asla kötü muamele etmez, aksine o kavimleri ve halkları baskı, zulüm ve acılardan görevlendirdiği peygamberleri aracılığı ile kurtarır. Bunun yanında yüce Allah'ın kararları halkın tercihlerinden daha baskın gelmekte ve gerçekten, onun seçimleri bazen toplulukların çoğunluğunun tersine olmasına rağmen, süreç halkın iyiliği ile sonuçlanmaktadır. İnsanlar bütün sınırlara tecavüz ettiklerinde, özellikle adalet ve kanunların adil uygulanmadığı ve umum halk tarafından çiğnendiği durumlarda Yüce Allah onlar üzerinde kötü yönetişimi uygun görmektedir.

VI. Bangladeş'te Yönetişimin Durumu

Bangladeş'te yönetim birçok şekilde, en dar biçiminden en geniş tanımına kadar kavramlaştırılmaktadır. En geniş tanımı ile yönetim

bütün kanun ve prosedürleri, resmi ve gayri resmi, ekonomik, politik ve idari alanları ve bu kuralları makro, mikro veya ekonomi çaplı politikaları yapan ve uygulayan güvenilir organizasyonları (kamu veya özel) ifade eder (6. 5 yıllık Kalkınma Planı s. 216. s.) Bangladeş Müslüman bir ülke olmasına rağmen bu ülke iyi yönetim kavramını İslam'dan almamakta, buna karşın iyi yönetim kavramını politik, ekonomik ve kurumsal boyutlardan alan, Dünya Bankası tarafından geliştirilen nicel göstergeleri takip etmeyi hedeflemektedir. Konuya ilişkin detaylı bilgiler 4. Bölümde irdelenmektedir.

Bangladeş'in 6. beş yıllık kalkınma planına göre, hükümet ülkede bütün sektörlerde değişen oranlarda farklı sebeplerden dolayı iyi yönetim olmadığını kabul etmektedir. Hükümet ayrıca, Bangladeş halkının iyi yönetim beklentisinin çok uzun süredir ümitsiz bir bekleyiş olduğunu itiraf etmektedir. Vatandaşlar, devletten kişi ve malların emniyet ve güvenliğinin ve piyasanın gerektirdiği koşulların sağlanması için temel kamusal mallar ve hizmetlerin sunulmasını garanti etmesini talep etmektedir. Vatandaşlar ayrıca yönetimden görevlerin şeffaf bir şekilde, yolsuzluk yapılmadan ve bütün tarafların fikri alınarak yapılmasını beklemektedirler. Arzulanan iyi yönetim etkin ve kamunun yararına çalışacak daha güçlü kamu sektörü kurumlarını gerektirmektedir. Hükümetin deklare ettiği vizyon bağımsız kurumları olan, hesap verebilir, yüksek oranda şeffaf, vatandaşlara karşı sorumluluk bilincinde olan, güçlü sistemleri olan, insan ve finansal kaynakları doğru idare eden, kaliteli hizmet üreten ve vatandaş devletinin kapısından adım atığında bunu ona kolaylıkla sunan bir kamu sistemini öngörmektedir.

Yukarıda ifade edilen durumlar ve yine yukarıda çerçevesi çizilen hususlara ait bilgiler takip eden bölümlerde verilmekte ve bu bölümlerde Bangladeş devlet yapısının bir analizi sunulmaktadır. Ancak, diğer ülkeler için olduğu gibi, bu ülkenin yönetimi ile ilgili yapılan herhangi bir analizin konu bazlı ve daha kapsamlı olması gerekmektedir.

6.1. Devletin İdare Şeklinin Doğası

Bangladeş, az gelişmiş bir ülkenin idare yapısının bütün özelliklerini göstermektedir. Yönetim biçimi olarak demokrasi tam bir fiyaskodur ve

son 40 yıldır demokratik yapıların kurumsallaşması mümkün olmamıştır ve bunun birçok değişkene dayandığı açıktır. Birçok durumda politika, para ile (çoğunlukla açıklanamayan paralar), kiralık katiller ile, yetersiz alt yapısı olan ve politika bilgisi olmayan insanlar tarafından domine edilmektedir. Politika ile ilgilenen ve siyasi partilerde liderlik örneği göstermesi beklenen öğrencilerin çoğunlukla kampüs içi şiddet, zina benzeri skandallar, ve buna benzer ahlaki düşkünlük içeren olaylara karıştıkları görülmektedir. Bu da en yüksek idari mekanizmada yer alanları ve onların liderlik vasfını zedelemektedir. Seçimler pahalı bir ilişkiler yumağına dönüşmekte, toplumun önemli kişilerin kararları ile sıradan insanlar etki altına alınarak ve onlara pasif, göz ardı edilebilir ve yönlendirilebilir bir oy verici gözü ile bakılarak süreç tamamlanmaktadır. Güç ve otoriteye göre hükümetin tepe yönetimi dizilir, geriye kalan küçük otorite ise maddi duruma göre lokal yöreye teslim edilir. Toplumda zengin ve fakir arasındaki ekonomik ayırım korkunç düzeydedir. Neredeyse devletin bütün kaynakları seçilmiş parti kadrolarına gider ve zengin olmalarına rağmen bu grup insanlar vergi ödemezler. Son dönemde yayımlanan bir gazete, 60 milyar Taka'nın naylon fatura ve düzensiz sahte ödemeler, parti yöneticisi olan kişilerin baskısı ile açılan krediler yüzünden millileştirilmiş ticari bankalardan son 4 yılda kayb olduğunu rapor etmektedir (Naya Digantha, 31 Temmuz, 2012). Hızla sayısı artan özel sektöre ait bankaların ise kendi yöneticilerine ve parti üst düzey yöneticilerine karşılıksız ve teminatsız olarak para veya kredi aktardıkları merkez bankası tarafından belirlenmiştir. Sponsorlar, yükselenler ve büyük kredilerden yararlananlar her zaman üst tabakalara ait insanlara tanınan bir imkân olduğundan dolayı bu kişiler birbirlerini koruyup kollamaktadırlar. Büyük çoğunluğu oluşturan maaşlı orta sınıf insanlar ise temel ihtiyaçlardaki fiyat artışı, ev kirası, çocukların eğitim giderleri, sağlık giderleri ve vergiler ile sürekli olarak bir cenderede tutulmaktadır. Toplumun büyük bir çoğunluğu ise sürekli bir şekilde neredeyse sadece hayatta kalma amacına yönelik olarak oluşturulmuş derme çatma ve insafsız bir yapı içerisinde yer almaktadırlar.

Nüfusun farklı sınıfları arasındaki sosyal dengesizlikler gittikçe derinleşmektedir. Zorlanan değerler ve çarpışan dini inançlar çok bariz ortadadır. Ahlaki sorunlar bugünün Bangladeş'indeki en büyük kayıp ve sorundur. Yolsuzluk o kadar yaygınlaşmıştır ki, Ulaştırma Bakanı dâhil

birçok üst düzey kişinin yolsuzluğa karışmış olması sebebiyle Prestij Padma Köprüsü finansmanı Dünya Bankası tarafından iptal edilmiştir. Yolsuzluk hem kamu hem özel sektörünü bütünüyle sarmıştır ve Bangladeş'teki her bireye şu veya bu şekilde dokunmuştur. Neredeyse yolsuzluğa bulaşmamış kimse yoktur, böylece yolsuzluk konusu ülkede en az kaygı duyulan konu durumuna gelmiş ve bu sebeple Bangladeş dünyadaki en yozlaşmış ülkelerden biri sıfatı ile anılır olmuştur. Belki Bangladeş politika yapımcıları bu gerçeği kabullendiğinden ve bu konuda yapılabilecek bir şey kalmadığını düşündüklerinden dolayı ülkede hiç kimse bu durumu umursar gibi görünmemektedir.

6.2. Siyasal Sistem

Bir ülkenin politika sistemi o ülkenin kaderinin iyi veya kötü biçimde şekillenmesinde merkez rolü oynamaktadır. Politik partiler, devletin yapısı, sivil toplum ve uluslararası kuruluşların her biri değişen oranlarda politik sistemin doğasını etkilemeye veya etki etmeye çalışmaktadırlar. Bangladeş de bu trend içerisinde bir istisna değildir.

Bangladeş'te politik partilerin birçoğu seçim sürecinde ortada görünürler. Diğer zamanlarda ise bu partiler eğer idarenin karşısında iseler politik protestolar, mitingler veya törenler düzenleyerek hükümetin politikalarına katkı verirler veya karşı çıkarlar. Ancak, partilerin liderlik yapmasında, parti kaynaklarının kullanımında ve önemli seçimlerde partilerin gösterdikleri adaylarda ve aday seçimlerinde çok ciddi soru işaretleri bulunmaktadır. Bütün partiler demokratik prensiplere bağlı kalacaklarını iddia ederler fakat birçok durumda gerçek çok farklıdır. Birçok politik partilerin kıdemli liderleri bile mevcut problemlere karşı gelmek bir yana merkez komitelerin üyesidirler ve başkanlık heyetlerinde yer alarak politik sistemi zayıflatmaktadırlar (Khan ve Hussain, 329 – 330. s.). Liderler en üst başkanlık tarafından seçilmekte ve bu seçimdeki anahtar özellik ise soy ve akrabalık ilişkisi olmaktadır. Son 40 yıl boyunca, hükümette bulunan Awami Lig liderleri hiçbir zaman seçilemediler (fakat parti başkanları tarafından seçildiler) ve bu da BNP'de parti içi demokrasinin ne kadar zor olduğunu ispatlamaktadır. Jatio ve Jatio Samajtantrik Dal (JDS) gibi partilerin sürekli daha küçük parçalara ayrılmasının temel sebebi ise parti içi demokrasinin olmaması ve parti içi karar mekanizmasının

eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Doğal olarak, en üst parti liderliği o kişi seçim kaybetse bile uzun süre bir kişinin elinde kalmaktadır. Yetersiz olan ve dalkavuk insanların bu partilere birikmesi ve partinin karar verici organlarına yükselmeleri ile de yozlaşma yaşanmaktadır. Yetenekli ve kapasiteli liderler ise parti içerisinde zamanla belirgin hale geldiklerinde bizzat partinin daha üst düzey ve beceriksiz liderleri tarafından bir şekilde ekarte edilmekte (örnek; Belediye başkanı Lokman Hüseyin'in Narshingdi'de öldürülmesi) ve parti içindeki suçlular dokunulmaz olmakta ve cezalandırılmamaktadır. Demokratik parti ortamı ise parti içi politikalar ve yönetim ile engellenmektedir (Khan ve Zafarullah, 315 – 317). Bangladeş Cemaat-i İslami (JI) politik partiler arasında en istisna olanıdır. Cemaat-i İslami demokratik uygulamaları parti içerisinde hayata geçirme adına kurulmuş ve hiçbir zaman kişilerin sürekli pozisyonlarında kaldığı bir parti olmamıştır. Kuruluş tüzüğünde belirtildiği üzere belirli aralıklarla yapılan gizli oylamalar ile Başkanlarını seçen bir partidir. Benzer şekilde, bu partinin merkez konseyi de düzenli bir şekilde üyelerinin oyları ile seçilmektedir. Partinin kendi içinde lider yetiştirme eğitim sistemi bulunmakta ve bu parti insan hayatına tam bir devrim getirmeyi hedeflediğinden dolayı kendi üye ve çalışanlarının ahlaki ve entelektüel değerlerine de verdikleri eğitim ile ayrı bir önem atfetmektedirler. Partinin genel başkanlığı eğitim kursları ve eğitim kamplarını merkezi, bölgesel ve lokal düzeyde planlayarak bu programları ülkenin her köşesine yaymaktadır. Bu partinin planladığı ve uyguladığı eğitim kursları Kuran ve sünnet ekseninde ve bunların açıklamaları ve uygulamalarının modern dünya ihtiyaçlarına uyumuna yönelik şekilde yapılmaktadır. Bu kursların müfredatları yurt içi ve yurt dışı politik eğilimleri, çağın sosyo-ekonomik problemlerini ve bunların çözüm yollarını, kuruluşların prensiplerini ve idaresini vb. hususları da kapsamaktadır. Pratik tecrübelerle yönelik olan kursların bir bölümü de kendi alanında bilgisini artırma, davranış ve yetenek geliştirme ve katılımcıların ahlaki değerlerini artırma gibi birçok öğeleri de barındırmaktadır. Benzer şekilde, eğitim programları liderler ve çalışanların yakınları ve İslami Chatra Shibir ve diğer yan organizasyonlar için de planlanmaktadır. Ancak hali hazırda görevde bulunan Awami Ligi partisi ve onun solcu ortakları Cemaat-i İslami partisini tolere edememektedir. Bu partiler JI partisini yok etmek için büyük çaba göstermekte JI partisinin duayen liderlerine (parti genel başkanı dahil), genel sekretere ve diğer

yöneticilere planın bir parçası olarak kamu kurumları aracılığı ile iftiralar üzerinden ve sahte belgeler ile davalar açmaktadırlar. Genel Sekretere sözde 1971 yılında insanlığa karşı bir suç isnat edilmiştir. Ancak bu yöneticiler bütün insan hakları ellerinden alınarak özel mahkemelerde yargılanmıştır. Partinin anayasal hakkı olan protesto eylemleri dahi hükümetten zorla alınabilmiş, ancak partinin merkez ve taşra teşkilatları herhangi bir sebep göstermeksizin polis tarafından kapatılmıştır. Benzer şekilde, hükümetin en büyük politik parti olan BNP'ye davranışı da her türlü demokratik normdan yoksundur. Avami Ligi hükümetinin 15 davası birikmiş ve bu davalarda yolsuzluktan ceza almış, gücün kötüye kullanımından ve diğer bazı sabıkalı davalardan hükümlü Başbakan dâhil birçok liderine yapılan bütün suçlamalara ilişkin davaları kapatmışlardır. Aynı suçlamalardan yargılanan BNP liderlerinin davaları ise devam etmektedir. Bu davalar ise şu anda bu partiyi baskı altında tutmak için bir silah olarak kullanılmakta, dahası benzer çok çirkin ve uydurma gerekçeler ile yeni davalar açılmaktadır. Bunun sonucu olarak, Bangladeş politik iklimi her gün daha da kirlenmekte ve zedelenmektedir.

İyi yönetim için devletin bütün organlarının etkin bir şekilde faaliyet göstermesi temel bir ön koşuldur. Bangladeş'te yürütmenin siyasal sistem içerisindeki baskın pozisyonu geniş oranda bilinmektedir. Kesintiye uğramadan parlamenter sistemin 20 yıldır var olması Başbakanlık sisteminin var olması ile açıklanabilir. Başbakan elinde bulundurduğu güç düzenine hasar verici mevzuat üretme bakımından özgürce kullanmaktadır. Başbakanın etrafında oldukça fazla sayıda olan ve 60 ayrı bakan ve danışmandan oluşan kabinesi ne etkindir ne de gereklidir. Ayrıca kabinede bir yönetim zafiyeti söz konusudur. Bakanlar, Başbakanın baskısı altında görev yapmaktadırlar. Mevcut hükümetin bir bakanı Mayıs 2009'da istifa ederek ABD'ye yerleşmeye karar verdi. Fakat bu bakan, ABD'ye gittiğinde Bangladeş'teki maaş ve ikramiyelerinin ve diğer birikimlerinin banka hesabından alındığını şaşkınlıkla öğrendi. Bu bakanın, durumun düzeltilmesi için Bangladeş devletine başvurmasının hiçbir yararı olmadı. Diğer bir bakan ise (Demiryolları bakanı) bütün ülkede rüşvet aldığı gerekçesi ile yoğun bir şekilde ülke genelinde eleştirilere maruz kalmasından dolayı istifaya zorlandı. Ancak Başbakan onun istifasını istemek yerine o bakanın 'Bakanlık' statüsünü koruyarak görevi üzerine almakla yetindi. Daha

sonra bu bakan için oluşturulan komite bakanı akladı. Bu bakanın APS ve genel müdürü ve demiryolları güvenlik müdürü 7 milyon Taka'yı araç ile taşıırken BGB tarafından tespit edildi. Araç sürücüsü kurban seçilerek ortadan yok oldu. Bu sürücüye ne olduğu bilinmemektedir. Hali hazırda görev yapan bir bakan (iletişim bakanı) ile ilgili ise Padma Köprüsü dosyasından rüşvet ve yolsuzluk yaptığına dair Dünya Bankası yetkilileri tarafından şikâyet söz konusudur. Başbakan bunu göz ardı etmiş, daha sonra bu bakan ICT Bakanı yapılarak olay örtbas edilmiştir. Ancak, Dünya Bankası köprü ile ilgili anlaşmayı iptal ettikten 1 yıl sonra, bu bakan istifa ettirilmiştir ve istifası bir ay sonra kabul edilmiştir. Benzer suçlamalar Başbakanın yakın akrabası ve partide yönetimde bulunan mali danışmanı için de bulunmaktadır.

Kabine toplantılarında ülkeyi ilgilendiren büyük politikaların kapsamlı bir şekilde ele alınıp alınmadığı ve derinlemesine irdelenip irdelenmediği hususlarında şüphe bulunmaktadır. Politikaların gözlemlenmesinde ve uygulanması hususlarında kabine tam bir başarısızlık içerisinde. İşte burada kariyer memurları gündeme gelmektedir.

Bangladeş'te yapılan işe kıyasla kamuda bulunan memur sayısı çok fazladır (Khan, 1998). Reformlara karşı duran kamu sektörü yetkilileri ve çalışanları çoğunlukla düşük ücret alan, düşük eğitilmiş ve bilgisi yetersiz kişilerdir. Bütün bunlar, bu ülkenin iş kültürü ve işe alma sürecindeki sorunları ile ilintilidir. Karar vericilerin sorumluluktan kaçınarak, liyakatsiz ve politik sebeplere dayalı personel seçimi ve alımı ülkedeki bu kabiliyetsiz ortamın oluşmasının başlıca sebebidir. Memur alımından sorumlu olan kamu hizmet komisyonu tamamı ile politize olmuş, hatta bu komisyonun üyelerinin neredeyse tamamı mevcut hükümetin partisinin üst zümresinden atanan kişilerden oluşmaktadır. Bu liyakatten yoksun personel alımı, belirsiz bir ortam oluşmasına, iş akışında zorluklara ve kamu personeli üzerinde psikolojik kaygılara yol açmaktadır. Bu durumun en büyük zarar göreni ise devletten çok az hizmet alabilen, yolsuzluğa bulaşmış "sokak düzeyindeki bürokratlar" 'ın kötü yönetimine maruz kalan büyük halk kitleleridir.

Parlamente bir devlet sisteminde Jatio Sangsad'ın (parlamento) bütün faaliyetlerin sinir merkezi olması gerekir. Ancak, bunun aksine mevcut

parlamento çok az bir istişare ile hükümet tarafından desteklenen yasa tasarılarının onaylandığı yer konumundadır. Koruyucu devlet sisteminin anayasal şartı parlamentoda oylanmış ve hükümetteki parti büyük orana sahip olduğundan dolayı parlamentonun seçimlerden 90 gün öncesinde parlamentoyu ve mevcut kabineyi dağıtmadan bile seçimlere gidilmesi yönünde karar alınmıştır. Bu karar CTG olarak bilinen Anayasa Mahkemesi kararlarına aykırı olmasına rağmen hükme bağlanmıştır.

Parlamento kendisine verilen kontrol etme, izleme ve yürütme faaliyetlerinde bulunma gibi görevlerini yapmaz duruma gelmiştir. Göreve gelen hiçbir hükümet gücü elde ettikten ve parlamenter sistemde bir restorasyona gittikten sonra parlamentonun uygun bir şekilde çalışmasına müsaade etmemektedir (Khan 2001). Buna karşılık muhalif partiler de sorumluluklarını tam olarak yerine getirmemektedirler. Bunun sonucunda, kamu faaliyetlerinin hesap verilebilirlik ve şeffaflık ilkeleri garanti altına alınamamaktadır. Yetersiz ve gerekli eğitime haiz sahip olmayan meclis üyeleri de sistemde kendilerinin asıl rollerinin ne olduğu hususunda kararsızlığa düşmektedirler. Mevzuat yapmak doğası gereği çok zahmetli ve teknik bir konudur ve kanun yapıcılar belli bir süreci takip ederek bu işi sonlandırmaktadırlar. Bu durumun bir yan etkisi de, kanun yapıcıların yerel gelişmeleri çok fazla takip etmelerinden ve bu gelişmelere bağımlı olmalarından ve konuya lokal bazda yaklaşmalarından ve merkezi hükümet yetkililerin de lokal bazda alanda bulunmalarından dolayı kanun yapma ve gelişme faaliyetleri engellenmektedir.

Son dönemlerde, parlamento yüksek mahkeme ile de bir çatışma yaşamaktadır. Parlamento kızgınlıkla yüksek mahkeme hakimlerinin kendi sorumluluklarının dışına çıkarak parlamentonun işlerine karıştıklarını dile getirmektedirler (Referans: Sarak Bahaban'ın yer değiştirmesiyle ilgili olarak Shamsuddin Ahmed Chowdhury'nin yargılanması, Karayolları Genel Müdürlüğü).

Parlamento üyeleri Cumhurbaşkanı'na sorarak bir yüksek mahkeme konseyi oluşturma ve mevcut hakimleri ise anayasaya aykırı davranma suçlaması ile uzaklaştırma yönünde bir çözüm buldular. Ancak bir konsey kurulamadı. Fakat bunu takiben, parlamento sözcüsü Hakim Shamsuddin Chowdhury'nin anayasayı ihlal ettiğini ve bir mahkeme

reisine gerek olduğunu söyledi. İşin ilginç yanı, bu hakimin mevcut partinin adamı olduğu anlaşıldıktan sonra atanan yeni mahkeme reisi bu talebe hiçbir şekilde cevap vermedi ve mevcut hakim hala görevine devam etmektedir.

6.3. Güvenlik Güçlerinin ve Adalet Mekanizmasının Siyasallaşması

Uluslararası Kriz Grubu, Amnesty International, ABD Dış İşleri Bakanlığı ve yerel insan hakları organizasyonu Odhikar, 2012 yılında sundukları raporda Avami Ligi hükümetinin seçimde kritik görevde yer alan yöneticileri, hakim ve savcılarını, güvenlik görevlilerini politize ettiklerini ve bu durumun ise politik şiddeti yükselttiğini ifade ederek, bu durumdan müteessir olduklarını belirtmişlerdir. Raporunda Odhikar, 2009'dan beri Bangladeş'te mahkemelere yansımayan 330 öldürme vakasının olduğunu, bunun bir karşılıklı çapraz ateş sonucu olduğunu beyan etmiştir. 2010 yılından beri, adam kaçırmaya ve ortadan kaybolma vakalarının yerini çapraz ateş vakalarının aldığını ve bu konuda sadece 2011 yılında 81 vakanın olduğu ayrıca belirtilmiştir. Gerçek rakamların ise bundan çok fazla olduğu bilinmektedir. Hem milli, hem uluslararası insan hakları organizasyonlarının raporlarında adalet mekanizmasına yansımayan cinayet vakalarının, RAB diye adlandırılan (rapid action battalion – hızlı eylem taburu) ve bugüne kadar en aşırı derecede politize olmuş asker – polis karışımı hibrid bir yapı tarafından işlendiği belirtilmiştir. Bu yapının lideri parti üst tabakası tarafından beslenen ve partiye sadık bir polis gücünden daha iyisi olamaz; ama İçişleri Bakanı açıklamasında koruyucu devlet yapısının bağımsız bir milli polis komisyonunun oluşturulması ve devlet tarafından bunların eğitiminin verilerek yüksek düzey görevlilere tahsis edileceğine dair bir kanun tasarısı üzerinde çalışıldığını reddetti.

2007 yılında, bir önceki hükümet yargı sisteminde bir ayrıştırmaya gitmesine rağmen, Awami Ligi hükümeti hakim ve savcılarını verdikleri kararlara göre cezalandırmak sureti ile eski uygulamalara geri döndü. Partiye gösterilen sadakat açıkça temyiz mahkemesini ve önceki mahkeme reisini baskı altına aldı; ayrıca parti yöneticileri yardımcı avukat ve önemli miktarda yüksek mahkeme hakimi atanmasından etkilendiler. Kriz grubu raporuna göre, kendisi avukat olan bir Awami

Ligi lideri, bu hakimlerin bir çoğunun değersiz ve karanlık hukukçu olduklarını söylemiştir. Bu birliktelik, 7000 civarında davanın politik baskı altında karara bağlandığı şüphesini uyandırmış; 22 Awami Ligi üyesi, sempatizanı veya bakan çocuğu ve liderin politik cinayetlerden dolayı özel affa tabii tutulduğu belirtilmiştir (The Daily Star, 28 Şubat, 2012). Muhalefet partisinin kefaletle serbest bırakılmasının reddedilmesi ile de bu parti-yargı işbirliği bariz olarak ortaya çıkmıştır. Cemmati İslami partisi (JI) eski liderlerine birçok yolla işkence edilmiştir. Gazete haberlerine göre, Parti Genel Sekreter vekili Mr. ATM Azharul Islam hayali gerekçeler öne sürülerek 2011 yılında Dhaka'a ki evinde yakalanmıştır. Babasının yakalandığını duyan oğlu 5. kattan ne olduğunu anlamak için indiğinde o da hiçbir politik faaliyetle ilişkisi olmamasına rağmen ayrıca tutuklanmıştır. Oğlu, İngiltere'de eğitim görmekteydi ve tatile gelmişti. Her ikisinin de kefaleti reddedildi. Mr. Azhar hakkında, o hapiste iken 10 ayrı dava daha koyuldu ve kefalet ile serbest bırakılması istendiğinde uydurma davalar gerekçe gösterilerek reddedildi. Bütün suçlardan beraat ettiğinde ise, 16 Ağustos 2012 tarihinde salıverilmesine rağmen, yüksek otoritelerin emirleri doğrultusunda onu aile bireylerinin eve götürmesi engellendi, bunun yerine onu evine yüksek düzey koruma altında güvenlik güçleri götürdü. Suçlamalarının hiçbirisi üzerinde herhangi bir şart bulunmamasına rağmen polis ve istihbarat görevlileri onun evinin bulunduğu kata bir polis koyarak binayı bir hapisaneyeye çevirdiler. Evinin yanı başındaki camide Cuma'ya gitmesine bile gitmesine izin verilmedi. Herhangi bir akrabası veya aile ferдинin onu ziyaret etmesinde izin verilmedi. Onun varisi de (Dr. Shafiqur Rahman) ayrıca daha sonra tutuklandı ve polis karakolunda işkence edildi. Bu davada ve diğer davalarda temel insan haklarına aykırı işlemler tesis edildi ve bilinen bütün insan hakları sınırları aşıldı.

Yolsuzluk adalet sisteminde ciddi bir problem olarak kaldı. Yolsuzluk, şahitleri yumuşatma ve kurbanlara gözdağı verme adına mahkemelerin çok uzun sürelerce ertelenmesinde önemli bir faktördü. İnsan hakları grupları tarafından yayımlanan birçok raporda yolsuzluk izleme grupları adalet sisteminde fark edilen siyasallaşmanın halk arasında büyük bir memnuniyetsizliğe sebep olduğunu ifade etmektedir.

Ağustos 2011'de, Daily Star gazetesi raporunda eski baş hakim ABM Khairul Haque'nin Başbakanın kalkınma ve yardım fonundan

10,370,000,000 Taka (13,127 ABD doları) ödeme aldığı belirtilmiştir. Rapora göre Mr. Haque ve yüksek adalet biriminin birçok hakiminin birçok anayasal düzenlemenin hemen ardından bu vakıftan ödeme aldıkları rapor edilmiştir. Bu ödemeler Adalet Bakanlığı ve Parlamento İlişkileri Ofisi tarafından da onaylanmıştır.

Adalet mekanizmasına hükümetin sürekli olarak müdahalesi neticesinde görevlerini her durumda yapmayı amaçlayan düşük düzeyli hakimlerinde sisteme bağlılıkları büyük erozyona uğramıştır. Alt seviyedeki hakimlerin eğitilmesi ise hala yetersiz ve oldukça seyrek düzeydedir.

6.4. STA ve Derneklerin Rolü

Bangladeş, bireyler ve gruplar tarafından gönüllülük esasına dayalı olarak yapılan yerel faaliyetler açısından zengin bir ülkedir. Fakat, sivil toplumun anahtar bileşeni olan toplum bazlı organizasyonlar (CBOs/Dernekler) 80'lerde ve 90'larda ses getiren, görünür ve güçlü organizasyonlar olmuştur. Birçok kişi CBO ve STK'ları yalnızca fakirlere yardım etmek ve hizmet etmek değil, hükümet karşısında küçük toplulukların sesi olacağı düşüncesi ile başlangıçta bu tür organizasyonları iyi karşılanmıştır. Ancak bu organizasyonlar beklentiyi karşılayamamışlardır. Hükümetin büyük çabasına ve bu kurumların kaynaklarının takibini yaparak STK'ların hesap verebilirliğini sağlamaya çalışmasına rağmen, hesap verebilirlik hususu hala belirsizliğini korumaktadır (Khan 2003). Bazı büyük STK'larda yeni trend ise ticari faaliyetlerle ortaklıklar kurma olmuş ve bu husus STK'ların ne tür görevleri olduğuna, bu ortaklığın fakir halka nasıl yansıtılacağına vb. ilişkin bir çok soruyu gündeme taşımıştır. 2006 – 2008 döneminde bazı büyük STK'ların siyasete doğrudan dahil olmaları ve Awami Ligi partisini desteklemesinden dolayı ülke çapında bu kuruluşlara el konulması ise bir sürü sorunu beraberinde getirmiştir. Devletin bu yasaklaması ile Grameen Bank ve bu bankanın kurucusu Nobel ödüllü Dr. Yunus ise gerek ülke içinde gerekse ülke dışında benzeri görülmemiş bir kaos ve kafa karışıklığı oluşturmuştur.

Bangladeş Kalkınma Ajansı Derneği (ADAB) ise önemli bir örnektir. Rollerine göre politika yapan Büyük STK'lar ile diğerlerinin birbirinden

ayrışması, genel olarak sivil toplum anlayışının özelde ise STK'ların itibarlarını olumsuz yönde etkilemiştir.

Bangladeş gibi gelişmekte olan ülkelerde donörlerin rolü, bu kaynakların, ihtiyacı olan kimselere yardım veya mali kaynak olarak ulaştırılması bakımından çok önemlidir. Ancak, çok taraflı ve uluslararası organizasyonlar ve diğer büyük donörler bu ülkedeki yönetim sisteminin kötü işlediğine dair memnuniyetsizliklerini açık bir şekilde ifade etmektedirler (World Bank 1990, World Bank 2002, World Bank 2009-12, ADB 2011, 2012, JICA 2011, 2012). Bu kuruluşlar açıkça seslerini yükselterek yoğun yolsuzluk ve yozlaşma, kamunun etkinliğinin zayıflığı, kanunların kötüye kullanılması gibi hususlardaki kaygılarını ilgili mercilere ifade etmektedirler. Hatta bu kuruluşların kızgınlıkları had safhaya ulaşmış ve yolsuzluklar sebebi ile Dünya Bankası, Padma Köprüsü projesinden kendisini geri çekmek zorunda kalmıştır. Donör kuruluşlar arasında güçlü ve ortak düşünce, yönetimin kolektif işbirliğine açık olmaması sebebi ile bu ülkede yönetişimin son yıllarda çok zayıfladığı ve bir çok üst düzey liderin yolsuzluğa saplandığı yönündedir.

6.5. Yolsuzlukta Genişleyen Ufuk

Kurumsallaşma, vatandaş ve kamu arasındaki ilişkileri düzenlesin diye yapıldığından ve şahıstan ziyade devletin zenginleşmesi hedeflendiğinden dolayı, yolsuzluk, bir ülkede işlerin yanlış gittiğinin işareti olarak görülür ve büyük oranda bir yönetim problemi olarak tanımlanır (Ackerman, 1999, World Bank 2000:6'dan alıntılanmış gibi). Bu tanım Bangladeş devletinde yönetim konusunda yaygın olarak bulunan yolsuzluğa tipik bir örnektir.

Ülkenin, toplumun yapısının çok karmaşık ağlara sahip olması ve bu ağların karşılıklı fayda üzerine işlemesi ve bu ağların birbirinden öç alırcasına faaliyet göstermesi sebebi ile yolsuzluk, Bangladeş'in kaçınılmaz bir hayat gerçeğidir ve ülkenin akan kanı gibidir. Yolsuzluk enstrümanları, para, iş, lüks hediyeler, bina malzemeleri, yurt dışı seyahatler, başka ülkede okuyanların ders ücretlerinin ödenmesi dahi olabilir (Kochanek, 1993; 258). Patron-işçi ilişkisinin semptomları daha da ileri giderek, bazı iş adamları için hazırlanan dinlenme evleri veya

yüksek kalitede eskort bayanların sunulması, yabancı misafirlerin ve büyük patronların eğlendirilmesine kadar uzayabilir (Siddique et al 1990). Geçen yıl Eden Kız Koleji öğrencilerine Dhaka'da yapılan bir medya konferansında Awami Ligi partisinin seçkin öğrencileri olan Chata Ligi liderleri küçük kızlardan politik liderlerini eğlendirmelerini istedikleri iddia edilmiştir. Ayrıca, iltimas geçme üzerine ilişkiler ve müştericilik anlayışı ve kayırmacılık had safhada hem politikacılar arasında hem ülke genelinde yaygındır.

Politik ve idari yolsuzluk ve yozlaşma ülkenin her yanını sarmıştır. Bu yozlaşma türleri, küçücük yolsuzluklardan, büyük proje yolsuzluklarına ve programlara ait yolsuzluklara kadar uzanmaktadır (TIB, 2012). Politik liderler, özellikle parlamento üyeleri devleti yönetenlerdir. Bangladeş'teki mevcut hükümet, Awami Ligi Partisi tarafından idare edilmekte ve bu parti, meclisin % 65'ine sahiptir. Uluslararası şeffaflık kurumu, ülkedeki 345 parlamento üyesinin 149'u ile görüşme yapmıştır. 149 üyenin 136'sı mevcut hükümetten, geri kalan 13 ise muhalefet partilerinden seçilmiştir. Ayrıca görüşülenlerden 27 kişi ise bakandır.

Buna göre, görüşülen üyelerin % 97'si bir şekilde olumsuz faaliyetler içerisinde yer aldıklarını itiraf etmişlerdir. Görüşülen 27 bakanın tamamı ise bu negatif faaliyetlerde bulunduğunu ifade etmiştir. Özünde parlamento üyelerinin, bu işi ülke için değil, kendilerine gelir sağlamak için kullandıkları görülmektedir. Üyelerden bahsedilen olumsuz faaliyetlere katılma oranı ise şu şekildedir; % 81,8'i idari kararlara müdahale, % 76,9'u eğitime müdahale, % 75,5'i kalkınma fonlarının kötüye kullanımı, % 70,6'si sabıkalı suçlar, % 69,2'si kamu ihalelerine fesat karıştırma, % 62,2'si seçmen oyunda hile, % 8,4'ü komplo kurma ve diğerleri ise % 16,1 olarak belirlenmiştir. Yapılan bu olumsuzlukların sebeplerini araştırırken TIB, mevcut partinin 7 yıl aradan sonra yeniden seçim kazandığını belirlemiştir. Bu boş dönemde parti lider ve görevlileri politik güçlerini kullanamamış ve ekonomik kazanç sağlayamamıştır. Bunu karşılamak için parlamento üyeleri parti üyeleri için fırsatlar üretmişler ve parti üyelerinin kalkınma stratejilerinden pay kapmalarını sağlamışlardır. Bu durum parlamento üyeleri için de bir yatırım mahiyetindedir, zira bu sayede üyeler bir sonraki seçime yatırım yapmış olmaktadır (TIB, 2012). Parlamento sözcüsü de TIB'ın

bulguları ile örtüşen bir görüş beyan etmiştir. Ona göre, kamuda her yıl bir Padma Köprüsü yapacak kadar kaynak, yolsuzluğa gitmektedir.

Eğer iyi yönetişimin anlamı sıfır yolsuzluk ise, yolsuzluğun çok yoğun olması bu bakışı gömen bir anlayıştır.

Bir önceki, demir yollarından sorumlu bakanın kişisel sekreterinin gece yarısı dolu bir poşet para ile tutuklanması ne kadar büyük paraların demir yolu faaliyetlerinde rüşvet olarak döndüğünün açık göstergesidir. Kamu vicdanına göre eski bakan bu yolsuzluğun merkezindedir. Fakat Başbakan bu olayı göz ardı ederek onu sadece görevden almış, ancak bakanlığına devam ettirmiştir. Bangladeş'te neredeyse rüşvet ve yolsuzluğun ve haksız görevde yükselmenin olmadığı bir bakanlık yoktur (The Daily Star, 5 Ocak 2013).

Haftalık Tatil Dergisi tarafından yapılan bir araştırma yalnızca kamunun işlettiği 4 sektörde yolsuzluk 4 yılda 4,000,000,000,000 Tk'e fırlamıştır. Bu sektörler bankacılık, telekomünikasyon, enerji ve eğitimidir. Son dönemde adı yolsuzlukla anılmaya başlanan Sonali Bank Hallmark büyük bir halk kitlesini mağdur etmiştir.

En tepede bulunan telekom sektöründe 2009'dan beri yaşanan tahmini yolsuzluk miktarının 1,510,000,000,000 Tk. olduğu düşünülmektedir. Bunu 1,400,000,000,000 Tk. ile sahte sistem kayıpları ve yüksek faturalandırma yöntemleri ve yapılan enerji anlaşmaları ve hızlı elektrik santralleri kiralama yolları ile enerji sektörü takip etmektedir. Aylık maaş ödemelerinde (MPO) yapılan yolsuzluklar ile eğitim sektörü de diğer bir 1,110,000,000,000 Tk.' lik fatura ile 3. sırada gelmektedir. Hallmark ve Destiny skandalları ile sahte banka işlemleri ile devlet bankalarının dolandırılması ise ülkedeki yolsuzluğu yeni bir boyuta taşımıştır. Bu araştırmaya göre, Sonali Bank dolandırıcılığı ile 5,000,000,000 Tk. dolayında bir yolsuzluk yapılmıştır. Araştırmalar, yapılan banka işlemlerinin %70'inin Warid Telecom Airtel ile 2011 yılı başlarında paylaşıldığını ortaya koymuştur. Airtel'i ön planda kullanarak, bu transfer ile elde edilen payların birçoğu ülkenin kıdemli siyasi liderlerine ve onların yakınları adına kazanım olarak yolsuzluğa gitmiştir. Anlaşmalar daha sonra kanunsuz bir şekilde iptal edilmiş ve 4,000,000,000 Tk. transfer ödemesinden de feragat edilmiştir.

Müfettişler ayrıca Bangladeş Telekomünikasyon Düzenleme Komisyonu (BTRC) görevlilerinin büyük miktarlarda bahşişler ile birçok telefon firmalarının kayıtları ile oynamasına ve bu vesile ile daha az müşteri kaydı göstererek vergiden kurtulmalarını sağladıklarını tespit etmişlerdir. Küçük miktarda da olsa bu da yaklaşık 60,000,000,000 Tk. civarında bir paranın 3 ICX, 22 IGW ve ITC firmalarının kamuya gitmesi gereken paranın BTRC tarafından engellenmesi demektir.

6.6. Hesap Verebilirlik ve Şeffaflık

Hesap verebilirliğin ve şeffaflığın olmadığı bir devlet sistemin yönetişimin etkin bir şekilde işlemesine engel olduğu düşünülür. Bangladeş'teki yönetim sistemi bunun tam tersi olan gizlilik ve hesap vermeme üzerine kuruludur. Bu iki faktörün birleşimi Bangladeş devletinin yönetim uygulamasında yetersiz, etkin olmayan ve pahalı bir yetime sahip olmasını ortaya çıkarmaktadır.

Teoride parlamento sisteminin, bir politik sistem olduğu kabul edilse de gerçekte var olan, bir yarı başkanlık sistemidir. Geçmişte başkanlıktan parlamento sistemine geçilirken tamamlanmamış eksik düzenlemelerin olduğu açık bir şekilde bugün görülmektedir (World Bank 1996). Parlamenter sistemin getirilmesi ile daha önce bir başkan tarafından kullanılan iktidar gücü, aslında aynen korunmuş ve başkan yerine başbakanı devredilmiş ve bu da güçlü başbakan modeli ile sonuçlanmıştır (Khan 2001;81). Başbakanın elinde toplanan bu devasa güç hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkeleri üzerine olumsuz etkide bulunarak bu ilkelerin çiğnenmesine sebep olmuştur. Bunun etkisi ise her yerde açıkça görülebilmektedir. Kamudaki hesap verebilirlik zinciri, parlamento tarafından yapılan zorlamalar ile memurlar birbirinden ve gruplara ayrıştırılarak zayıf bırakılmaları, birçok bağlantının kopmasına sebep olmuştur. Bu da finansal işlemlerin yapılanmasında acizliğe, kamu işletmelerinde hırsızlığın yaygınlaşması veya resmi görevlilerin uygunsuz ve eksik işlemlerinde hesap verme zorunluluklarının ortadan kalkmasına yol açmaktadır (World Bank 2011;Viii). Hiyerarşi gibi kültürel iç mekanizmalar da yönetişimi başarısızlığa sürüklemektedir. İdari yapılardaki hesap verebilirlik mekanizmasındaki zafiyet, bürokratların kaba ve umursamaz bir tavra girmelerine sebep olmakta ve bunun da genelde vatandaşa doğrudan yansıtıldığı gözlemlenmektedir.

6.7. Kamu Bürokrasisinde Siyasallaşmanın Artması

Günümüzde idareyi baskı altına alan en önemli problemlerden birisi, kamu bürokrasisinin politik baskı altına girmesi, politize olması ve bunun da idari performansa olumsuz yansımalarıdır. Politize olmak ile burada devlet memurlarının partizan bir zihniyetle politika yaparak, politik kişiler ile iç içe olup bu yolla kendine kariyer edinmeye çalışmaları kastedilmektedir.

Mevcut hükümet bir rekor kırarak 505 yeni özel görevli memur (OSD) ataması yapmıştır. Bu memurlar 3 kıdemli sekreter, 35 sekreter, 139 ortak sekreter, 148 sekreter yardımcısı ve 180 sekreter asistanından oluşmaktadır. Bu rakam bürokrasinin % 13 üne denk gelmekte ve tamamının hiçbir işi yoktur. Bunun yanında, yaklaşık sivil memurların % 32'sinin tamamı politik sebeplerden dolayı kıdemsiz memurların yerine geçmişlerdir. Dürüst, yetenekli, vatansever ve kalifiye memurlar o kadar fazla göz ardı edilmekte ki, sivil ve kalkınma idarelerinin tamamı bu yüzden dinamizmini yitirmektedir. Sözleşmeli atamalar ve liyakatli memurların baskı altına alınması bütün sivil hizmetleri yozlaştırmakta, bu suretle, çalışanların bir hayal kırıklığı hissine kapılmalarına sebep olmaktadır. Diğer taraftan, kamu personelinin idari faaliyetlerindeki küstahlık ve saygısızlığı kamunun yararını savunma yerine kendi isteklerinin arkasından gitmelerine sebep olmaktadır. Halkın çoğunluğu, birbiri ardına gelen birçok şok dalgası ve skandalları atlatmak zorunda kalmışlardır. Bunları takiben, Padma köprüsü skandalı patlamış ve bunu Hall Mark, Destiny ve ITCL (MLM scam) ve demiryolu yolsuzluğu takip etmiş, bu sayede üzeri örtülemez rüşvet ve yağmalama ağının varlığı ortaya saçılmış, bu da hükümetin yürütülen soruşturmaların üzerini örtmeye çalıştığı gerçeğini açığa çıkarmıştır. Dünya Bankasının Padma Köprüsüne ilişkin talep ettiği yolsuzluk konusunda istenilen uygun soruşturmalar ise zaman aşımına uğratılmış ve yine iddialar ve bu iddialarda yer alan şüpheliler aklanmıştır (bu kişiler önceki iletişim bakanı, başbakanın mali danışmanı ve onun yakın akrabaları) (Holy Day, 04 Ocak 2013).

VII. Sonuç

Bangladeş'te yönetim kasvetli bir durumdadır. Sosyal, politik ve ekonomik yönetim durağanlık sebebi ile acı çekmekte ve ilerlemeye yönelik ise çok az bir ümit vardır.

Ülke kaynakları ve enstrümanları sıklıkla şahıslar, aileler, gruplar ve parti yararına çok ucuz fiyatlardan kullanılmaktadır. Liderleri tapılacak derecede yüceltme, sürekli ve bilinçli olarak teşvik edilerek demokratikleşme büyük partilerin çalışanları tarafından engellenmekte, bu sayede liderler parti ve hükümet meselelerinde sorgulanamaz bir konuma yükseltilmektedir. Bu eğilim, liderleri halklarından uzaklaştırmakta ve onu artan bir şekilde çok az sayıdaki politik ve bürokratik danışman grubunun tavsiyelerine bağımlı hale getirmektedir. Bu durum seçilmemiş zümreyi cesaretlendirerek ziyadesiyle politika yapımında ve uygulamada etkin bir konuma getirmektedir.

Parlamento bir komediye ve bir çamur atma forumuna dönüşmektedir. Oturumlar parlamentonun görevini yerine getirmesi için değil, kanuni zorunluluklar için yapılmaktadır. Komiteler kararlarını uygulandıktan acizdir ve bazı durumlarda otoritelerini skandal yaratmak ve bu sakandalları politik rakiplerine yayarak kötüye kullanmaktadırlar. Birçok parlamento üyesi kalkınma faaliyetleri adı altında kamu kaynaklarını artan bir oranda uygunsuz olarak kullanmaktadır.

Adalet mekanizması ise kararsız ve kırılabilir bir durumdadır. Mekanizma kaynaklar üzerinde kontrolü olmadan, atama, transfer, görevlendirme ve görevde yükseltme hususlarını dikkate almaksızın sorumluluklarını yerine getirmek zorundadır. Ancak, sistem maalesef büyük oranda yozlaşmıştır. Adalet sisteminin ayrıştırılması kağıt üzerinde yani mevzuatta vardır ama pratikte yoktur.

Devletin bütün organları yozlaşmış ve kirlenmiştir. Birçok politikacı, iş adamı, profesyoneller, memurlar, polis ve savunma personeli yolsuzluğa öyle ya da böyle batmıştır. İlginç bir şekilde, kamudaki herkes yolsuzluklardan yakınmakta ve bu bela ile mücadele etmek gerektiği hususunda fikir birliği göstermektedirler, fakat gerçek hayatta bunun tam tersini yapmaktadırlar. Sonuç olarak, kirlenmiş bir yolsuzluk ve yozlaşma

fasit dairesi politikacılara baskı yapan aşırı zengin bir sınıf oluşturmakta ve Bangladeş'in zenginliği bu zengin ve politik kişilerce yağmalanmakta, bu da geri kalan büyük kalabalığa daha fazla acı ve eziyet olarak yansımaktadır.

STK'lar tarafından domine edilen sivil toplum ve bazı profesyonel kuruluşlar zayıf, politik kaygılar çerçevesinde bölünmüş, parçalanmış ve tesirsiz bir hale gelmiştir. Bu STK'ların bir bölümü yolsuzluk ofisi gibi faaliyet göstererek, renklerini değiştirip, kendi menfaatleri için çalışmaya başlamışlardır. Mahrumiyet ve adaletsizlik yaşamakta olan fakir ve dezavantajlı halkın yararı için mücadele etmek yerine bu STK'lar, devletten veya donör kuruluşlardan fayda sağlayarak güç, makam ve zenginlik için çaba göstermeye başlamışlardır. Ancak, bu aşamada sivil toplumun sorunları bu kriz sürecinde yönetimde en az rahatsızlık duyulan bir husustur.

Yönetişimde oldukça kritik öneme sahip olan donör kuruluşlar genelde eleştirerek ve bazı kamu politikaları ve uygulamaları üzerine ders vererek idareyi desteklemeye devam ederler.

Ancak bu kuruluşların politik reformlar konusundaki ısrarları çoğunlukla bu ülkedeki usta politikacılara vaaz vermekle sınırlıdır. Bu vaazlar kamu sektörünün küçültülmesi, kamu kaynaklarının ve varlıklarının özelleştirilmesi, petrol, gaz ve elektrik gibi tarım girdilerine verilen desteklerin azaltılması vs. şeklindedir. Eğer bunlar yapılırsa, artan fiyatlar ile dünya pazarı fiyatları yakalanacak, devlet birçok sektörden çıkacak ve kamu sınırlı sektörler üzerinde etkili olacak, serbest ticaret özendirilecek ve pazar güçleri cesaretlendirilecektir. Fakat donör kuruluşlar hiçbir zaman bu tür uygulamaların ülkenin en alt ekonomik tabakasında yer alan halka ne tür bir etkide bulunacağını farkına varamamaktadırlar.

KAYNAKÇA

Achariya, J (2002. “Democratic Party without Democracy” weekly 2000, 20 December,2010.

Aminuzzaman, Sm (1996) “Accountability and Promotion of Ethics and standard of Behavior of the Public Bureaucracy in Bangladesh”, Asian Review of Public Administration. 8(1): 13-27

Alam, GM (2008) Impact of Private Higher Education on Bangladeshi Education System: An Investigation of Education Policy, WDM Verlag, Germany

Abdellatif, Adel M. “Good Governance and Its Relationship to Democracy and Economic Development”, Ministry of Justice, Republic of Korea (2003)

Australian Aid Program, “Global Education”,

<http://globaled.usaid.gov.au/governance.html>

Amnesty International Report, 2012

Adhikar Report on Human Rights, 2012

Blair. H. et.al. (1992) “The Bangladesh Democracy Program (BDP) Assessment: Final Report,” Washington, D.C.

Crisis Group Report, 2012

Franda, M. (1982). “Bangladesh: The First Decade.” New Delhi: South Asian Publishers.

Holiday, January 04, 2013

Holiday, September 14, 2012

Ibn khaldun, “mokaddama”

Jahan, R (1992). "Governance and Public Policy. A Programming Strategy". Dhaka: The Ford Foundation.

Klaus WG (1999) "Good Governance in the Age of Cyberspace," info, MCB UP limited 1(3): 264 – 270

Kaufmann, Danid, Aart Kraay and Pablo Zoido – Lobation (1999a) "Aggregating Governance Indicators." World Bank Policy Research Working Paper 2195, Washington, DC

Kaufmann, Aart Kraay and Massimo Mastruzzi (2010) "The Worldwide Governance Indicators" World Bank Policy Research working Paper 5430, Washington, DC.

Khan, M.M. (2003). "Accountability of NGOs in Bangladesh: A Critical Overview", Pubic Management Review.

Khan, M.M. (1983) "Administrative Accountability in Bangladesh", Indian Journal of Public Administration (IJPA) 29(3): 682-689

Khan , M.M. and Ahmad, A.K.M. (1997). 'Dimensions of Governance' in Qibria, M.G. ed. The Bangladesh Economy in Transition. Delhi: Oxford University Press, PP. 302-326.

Landell-Mills, P. and Serageldin, I (1991). "Governance and the External Factor" Proceedings of the World Bank Annual Conference on Development Economics 1991. Washington, D.C.: The World Bank

Mazem Hashem, "Islamic Roots of Good Governance," university of California.

Majlisi A (2008) "Hayatul Qaloob," Translated by syed Basharat

Naqvi, Imran Haider, et.al. "The model of Good Governance in Islam" African Journal of Business management, Volume 5 (27) PP10984 – 10992, Nov 9, 2011.

Naya Diganta, July 31, 2012

OECD (1996) “Governance in Transition: Public Management Reforms in OECD Countries.” Paris: OECD.

OECD (1992) “DAC Work an Participatory Development and Good Governance.” Paris.

Planning Commission, Govt. of Bangladesh, “Sixth Five Year Plan”

Rose-Ackerman, S. (1999) “Corruption and Government: Causes, Consequences and Reform.” Cambridge: Cambridge University Press.

TIB (2011) “ Corruption in Public Service Departments” (http://www.ti-bangladesh.org/docs/misc/overview_1.htm).

TIB (2012) “ Survey on Corruption in Bangladesh,” (http://www.ti-bangladesh.org/does/survey/phase_2.htm).

TIB (2012) “Service Sector Corruption: National Household Survey 2012.”

The Daily Star, 05 August, 2011

The Daily Star, January 05, 2013

The Daily Star, Feb.28, 2012

US State Department Report on Human Rights (Bangladesh portion) 2012

UNDP report, Governance for sustainable Human Development.

UNDP (2002). “UNDP and Governance: Experience and Lessons Learned.” New York: Management Development and Governance Division, United Nations Development Programme.

“Nazhul Balaga”, quoted by Mohammed Abbas

World Bank (2002). "Taming the Leviathan: Reforming Governance in Bangladesh." Washington, D.C.: The World Bank

World Bank (1996). "Bangladesh: Government that Works: Reforming the Public Sector." Dhaka: UPL

World Bank (1992) Governance and Development. Washington, D.C.: The World Bank.

Kutsal Kuran:

Kehf Suresi

Bakara Suresi

Beni İsrâil Suresi

Sad Suresi

Ankebut Suresi

Yusuf Suresi

Muhammed Suresi